

УДК 373:379.85

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7\(13\)-694-706](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7(13)-694-706)

Стецюк Оксана Василівна кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії України, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Дорошенка 41, м. Львів, 79000, тел.: (032) 239-47-69, <https://orcid.org/0000-0003-3173-4253>.

Лозинський Роман Мар'янович доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри географії України, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Дорошенка 41, м. Львів, 79000, тел.: (032) 239-47-69, <https://orcid.org/0000-0003-3173-4253>.

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СКОЛІВСЬКИХ БЕСКИД ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧО-ОСВІТНІХ ПОДОРОЖЕЙ ШКОЛЯРІВ (НА ПРИКЛАДІ С. ТУХЛЯ)

Анотація. У статті проаналізовано туристично-рекреаційний потенціал с. Тухля в гірському масиві Сколівські Бескиди з погляду організації та проведення краєзнавчо-пізнавальних екскурсій для школярів. Досліджено особливості здійснення краєзнавчо-туристичних мандрівок школярів. Підкреслено важливість позакласної та краєзнавчої роботи у школі в сучасній системі освіти України.

Сколівські Бескиди ще з ХІХ ст. славляться відомими гірськими курортами. Тут функціонує низка туристичних маршрутів різної тематики та складності, є унікальні об'єкти історико-культурної та природної спадщини, природо заповідні території, розвинена мережа транспортних шляхів, в тому числі зручне залізничне сполучення, значна кількість об'єктів готельно-ресторанного господарства. У регіоні є сприятливі умови для розвитку не тільки культурно-пізнавального чи рекреаційно-оздоровчого туризму, а також спортивного, екологічного, етнічного, сільського зеленого. Зважаючи на значне рекреаційне навантаження відомих туристичних центрів, дедалі більшу зацікавленість викликають невеликі гірські поселення.

Проаналізовано організацію відпочинку для дітей шкільного віку в гірських рекреаційних місцевостях Львівської області на прикладі с. Тухля та вивчено інфраструктуру сфери гостинності на території поселення. Вигідне транспортно-географічне положення, наявність розвиненої мережі закладів гостинності, промарковані туристичні шляхи, унікальні пам'ятки історії та культури сприяють розвитку туристичного сектору населеного пункту.

Наведено й охарактеризовано основні підходи до організації туристичної діяльності школярів. Описано основні об'єкти та маршрути території дослідження, які включають у програми краєзнавчо-освітніх подорожей для дітей. Краєзнавчо-туристичні мандрівки мають визначну роль у формуванні ключових компетентностей учнів. Зокрема, це компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій, у сфері екології, громадянські та соціальні компетентності, а також культурна компетентність.

Ключові слова: шкільний туризм, краєзнавчо-туристичний потенціал, туристичні походи, туристичні маршрути, краєзнавчо-туристична діяльність.

Stetsyuk Oksana Vasylivna PhD in Geography, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Geography of Ukraine, Lviv Ivan Franko National University, Doroshenko St., 41, Lviv, 79000, tel.: (032) 239-47-69, <https://orcid.org/0000-0003-3173-4253>.

Lozynskyy Roman Marianovych Doctor of Science in Geography, Professor, Head of the Department of Geography of Ukraine, Lviv Ivan Franko National University, Doroshenko St., 41, Lviv, 79000, tel.: (032) 239-47-69, <https://orcid.org/0000-0003-3173-4253>.

TOURISTIC AND RECREATIONAL POTENTIAL OF SKOLE BESKYDS FOR THE ORGANIZATION OF LOCAL HISTORY AND EDUCATIONAL TRIPS FOR SCHOOLCHILDREN (ON THE EXAMPLE OF THE TUKHLYA VILLAGE)

Abstract. The article analyzes the tourist and recreational potential of the village of Tukhlya in the Skole Beskydy mountain range in terms of organizing and conducting local history and educational trips for schoolchildren. The peculiarities of local history and tourist trips of schoolchildren are investigated. The importance of extracurricular and local history work at school in Ukraine's modern education system is emphasized.

The Skole Beskydy Mountains have been famous for their mountain resorts since the 19th century. There are several tourist routes of various topics and complexity; unique objects of historical, cultural, and natural heritage, nature reserves, a developed network of transport routes, convenient railway connections, and many hotel and restaurant facilities. The region has favorable conditions for the development of not only cultural and educational or recreational and health tourism but also sports, ecological, ethnic, and rural green tourism. Considering the significant recreational load of well-known tourist centers, small mountain settlements are attracting more and more interest.

The rest organization for school-aged children in mountain recreation areas of Lviv region was considered, using the example of the Tukhlya village, and the infrastructure of the hospitality sector in the territory of this settlement was studied. Favorable transport and geographical position, the presence of a developed network of hospitality establishments, marked tourist routes, and unique historical and cultural monuments contribute to the development of the tourist sector of the settlement. The main approaches to organizing schoolchildren's tourist activities are presented and characterized.

The main objects and routes of the studied territory, which are included in the programs of local history and educational trips for children, are characterized. Local history and tourist trips have a significant role in the formation of key competencies of students. In particular, competencies in the natural sciences, engineering and technology, ecology, civic and social, and cultural competencies.

Keywords: school tourism, local history and tourism potential, tourist hikes (hiking), tourist routes, local history, and tourism activity.

Постановка проблеми. В Україні серед школярів дедалі більшої популярності набуває активне дозвілля, пов'язане з літнім таборуванням та здійсненням піших краєзнавчих мандрівок гірськими рекреаційними територіями. Низка науковців говорять про шкільний або педагогічний туризм як один із напрямів освітньо-пізнавального туризму, що спрямований на задоволення рекреаційних і культурно-виховних потреб школярів. Деякі автори у шкільному туризмі виділяють два його підвиди, класний і гуртковий туризм.

Короточасні сезонні екскурсійні поїздки, як правило, відбуваються в сезон канікул, чи вихідних і святкових днів, та є важливим чинником пізнання рідного краю. Однією з найпоширеніших форм відпочинку для дітей у світі є дитячі табори освітньо-оздоровчого чи спортивно-рекреаційного характеру. Діти під час мандрівок можуть брати участь у тематичних екскурсіях, здійснювати піші походи різної складності, брати участь у змаганнях, різноманітних конкурсах чи семінарах, виконувати дослідницькі проекти, поглиблювати знання іноземних мов, набувати численних навичок і вмінь. Окрім того, шкільний туризм виконує важливі педагогічні функції: освітньо-виховну, соціалізацій, культурологічну, оздоровчо-рекреаційну, спортивну.

Гірський масив Українські Карпати в державі є важливим рекреаційним регіоном для активного відпочинку всіх груп населення, враховуючи значну віддаленість території від лінії бойових дій. З початку нападу рф на Україну, області Карпатського регіону приймають на відпочинок дедалі більше рекреантів, зокрема дітей шкільного віку. Саме тут є якісна відпочинкова інфраструктура, чисте довкілля, численні промарковані гірські піші

маршрути, потужна мережа суб'єктів туристичної діяльності, які пропонують цікаві туристично-екскурсійні тури. Зважаючи на значне рекреаційне навантаження відомих туристичних центрів, дедалі більшу зацікавленість у туристів викликають невеликі гірські поселення, які за рахунок помірної цінової політики та розвиненої мережі закладів гостинності формують локальний ринок якісних туристичних послуг, в тому числі для дитячого відпочинку.

Розташоване в карпатській частині Львівської області бойківське с. Тухля належить до великих сіл за чисельністю жителів (1989 осіб, 01.01.2018 р.), з серпня 2017 р. воно входить до складу Славської територіальної громади. Рельєф, мікроклімат, природні, історико-культурні й інфраструктурні ресурси поселення загалом є сприятливими для розвитку туристичного господарства. Крім цього, село має зручне автомобільне і залізничне сполучення зі Львовом. Тому дослідження його туристичного потенціалу для організації краєзнавчо-освітніх подорожей школярів та їх відпочинку є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням шкільного туризму та різних аспектів організації таких подорожей в Україні займаються І. Курліщук [1], М. Кляп, Ф. Шандор [2], М. Мельнійчук [3], Л. Ткачук [4], В. Федорченко й інші науковці. У працях О. Бейдика, О. Ільїної, В. Кіфяка, В. Федорченко наголошується на зростанні попиту на освітні подорожі та пізнавальних функціях цього виду туризму. І. Курліщук проаналізувала використання педагогічного потенціалу туризму, зокрема освітнього, в навчально-виховному середовищі сучасної української школи [1]. Підходи до організації туристичної діяльності школярів та молоді на прикладі Волинської області, вікові особливостей школярів та молоді, що можуть безпосередньо впливати на організацію рекреації розкрито в роботах М. Мельнійчук [2]. Праці Л. Ткачук присвячено вивченню ринку подорожей з освітньою метою та феномену освітнього туризму [4].

Проблематику краєзнавчо-освітніх подорожей школярів вивчають також науковці в інших країнах. Зокрема, з публікацій останніх років, виділимо статті С. Аг'єман (Гана), Лінг Чен та Ф. Кофі Алімо з Китаю (Agyeman S., Cheng L., Kofi Alimo P., 2022), котрі дослідили залученість дітей до фізичної активності в містах Гани у статті «Детермінанти та динаміка активних шкільних подорожей ганських дітей» [5]. Педагоги все частіше включають відвідування природних зон у свої екологічні навчальні програми для учнів шкіл. Дж. Баллантайн і Р. Пекер (Packer J., Ballantyne R., 2002) встановили різні аспекти екологічної освіти школярів в природних зонах (їхні очікування, поведінка, зміна відношення до довкілля) [6]. А. Мазурек-Кусяк, А. Сорока та Ю. Войцеховська-Солиц (Mazurek-Kusiak A., Soroka A.,

Wojciechowska-Solis J., 2016) зробили спробу визначити ступінь впливу лісового середовища на психологічний і фізичний розвиток польських підлітків, а також розпізнати мотиви, які найбільше впливають на потребу шкільної молоді перебувати в лісовому середовищі [7]. Такаші Ота (Ota T., 2016) розкрив, на прикладі шкільних екскурсій для вшанування храму Ісе Джінгу, значення групового навчання на місці та спілкування з друзями на формування масової культури в Японії [8].

Мета статті – аналіз туристично-рекреаційного потенціалу с. Тухля Львівської області у гірському масиві Сколівські Бескиди в контексті організації та проведення краєзнавчо-пізнавальних екскурсій для школярів

Виклад основного матеріалу. *Важливість краєзнавчих шкільних мандрівок.* Згідно з Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. найуспішнішими на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які «вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіють іншими уміньми» [9]. Краєзнавчо-туристична діяльність дітей сприяє набуттю таких основних компетентностей: уміння розумно і раціонально користуватися природними ресурсами, усвідомлювати роль довкілля для життя та здоров'я людини; підвищення обізнаності в сфері культури та розуміння власної національної ідентичності; уміння спостерігати та аналізувати, набуття нових вмінь і навичок, покращення здатності працювати в команді. Окрім того, будь-які шкільні краєзнавчо-туристичні мандрівки – не тільки захопливе дозвілля, але і самовдосконалення особистості, пізнання нового, поліпшення партнерства між учнями, педагогами та батьками.

Особливості організації подорожей. Головними правовими актами, що регламентують здійснення організованих екскурсійних поїздок для школярів і студентів до об'єктів культурної спадщини історико-культурних заповідників, екскурсій вихідного дня та канікулярного періоду є:

- Правила надання послуг пасажирського автомобільного транспорту, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.1997, № 176;
- Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 19.03.1997 № 252;
- Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 01.08.2001, № 563;
- Правила проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 24.03.2006, № 237.

• **Рекомендації** Міністерства освіти і науки України від 27.04.2010, № 1/9-289 **щодо порядку організації екскурсійних поїздок організованих груп учнівської та студентської молоді** [10].

Для реалізації державної політики в галузі освіти засобами краєзнавства і туризму в Україні створено і діють Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, обласні та міські центри туризму і краєзнавства учнівської молоді [11]. Ці державні центри відповідають за професійно-педагогічну підготовку туристичних кадрів, організацію масових заходів з туризму і краєзнавства для школярів, залучення дітей до мандрівок рідним краєм. Різноманітні туристично-спортивні, краєзнавчо-дослідницькі та військово-патріотичні заходи для молоді проводять численні громадські організації. Під час шкільних канікул великий вибір туристично-оздоровчих таборів пропонують приватні спеціалізовані туристичні компанії.

Тухля як туристично-рекреаційний центр. Сколівські Бескиди – один із гірських масивів Українських Карпат, що відомий привабливими для відпочинку та оздоровлення ландшафтами. Тут створено декілька природоохоронних територій, є цікаві природні та історико-культурні об'єкти. Популярним центрами відпочинку є смт Славське, м. Сколе, с. Гребенів, с. Тухля тощо.

Тухля відома з середини XV ст. Вигідне транспортно-географічне положення, наявність розвиненої мережі закладів гостинності, промарковані туристичні шляхи, унікальні пам'ятки історії та культури сприяють розвитку туризму. Для багатьох українців село відоме завдяки творчості Івана Франка, який його описав у творі «Захар Беркут».

У «Географічному словнику Королівства Польського та інших країв слов'янських» вміщено коротку статтю про особливості географічного положення, природи та господарства села, яке знаходиться між долинами рік Опору і Сигла. Середні висоти в Тухлі у долині річки Опір становлять 530 м. [12, s. 587]. В околицях села Сколівські Бескиди приваблюють рекреантів завдяки можливості прогулянок паралельними асиметричними хребтами з вершинами Малиновець, Маківка, Захар Беркут, Шалашище. У лісах домінує смерека, високогір'я вкрите субальпійськими луками. На північний захід від села знаходиться заповідне урочище місцевого значення «Тухлянське», що перебуває у віданні ДП «Славський лісгосп».

Перший спеціалізований заклад для відпочинку дітей у Тухлі відкрито в 1889 р. для польських залізничників. Ця «відпочинкова колонія» приймала до 100 дітей на літній відпочинок. У період між світовими війнами Тухля була знаним центром літнього відпочинку, а також відома своїми теренами для зимового катання на лижах. У «Путівнику по Східних Бескидах» (1933)

знаходимо інформацію, що в будинках відпочинкової колонії в Тухлі взимку могли розміститися любителі катання на лижах, зокрема члени Польського Товариства Татранського і Польської Лижної Спілки. У селі діяли пансіонати «Дора» та «Марія», два ресторани, декілька магазинів, послуги ночівлі у своїх приватних будинках надавали також місцеві жителі [13, s. 178].

Зручне географічно-туристичне положення Тухлі, наявність залізничного сполучення, автомобільних доріг у доброму стані, природоохоронні території, чисте довкілля, комфортна інфраструктура гостинності, помірна цінова політика, нескладні форми рельєфу для здійснення мандрівок I та II рівнів складності, розроблені та промарковані безпечні туристичні маршрути для дітей, наявність цікавих природних та історико-культурних туристичних об'єктів для патріотичного виховання дітей і молоді роблять це село у Львівській області популярним рекреаційним центром дитячого відпочинку.

Сьогодні в межах села є два місця, що призначені для кемпінгу – при гірському потоці Кобилець (біля готелю «Вілла Тухля») і поблизу берега річки Опір (біля садиби «Відпочинок у Карпатах»). У Тухлі зосереджено чимало приватних відпочинкових садиб невеликої місткості (в середньому 8–11 осіб). Найбільшими за місткістю є База відпочинку «Берегиня» (80 місць), відпочинковий комплекс «GREENWOOD» (35 місць), гостинна садиба «Лев» (30 місць), «Villa OMMO» (22 місць). Сумарна місткість закладів гостинності становить до 500 місць. Працюють магазини, два поштові відділення, найбільшим підприємством є Тухлянське лісництво, що входить до складу ДП «Славське лісове господарство». У селі також працює фермерське господарство козяча ферма «Дві Катерини», де вирощують кіз, овець, свійських птахів.

Дитяче таборування. Одним із популярних літніх дитячих таборів, що відбувається вже декілька років поспіль у с. Тухля є табір «Карпатське Левеня» на базі гостинної садиби «Лев» (вул. Карпатська, 3а) на березі річки Опір. Табір став місцем оздоровлення дітей віком 9–16 років, а також центром краєзнавчо-дослідницьких, туристично-спортивних і військово-патріотичних заходів для учнівської та студентської молоді.

Табір передбачає 14-ти денну програму, яка включає: походи в гори під керівництвом сертифікованих провідників, квести, майстер-класи з туризму, плетіння з соломи, виготовлення Яворівської іграшки, фьюзинг (різновид вітражного мистецтва), щоденні заняття англійською з студентами випускних курсів іноземних університетів, психологічні ігри та тренінги, різноманітні екскурсії, конкурси, ігри та турніри, тематичні вечори, спортивні ігри тощо [14]. Організатори табору зазначають, що в основу його програми закладено технологію «навчання через дію». Діти набувають навичок роботи в команді, проведення переговорів, вирішення конфліктів, розподілу часу та планування.

Район Сколівських Бескидів є дуже зручним для здійснення навчально-тренувальних походів, особливо для школярів, оскільки тут є зручні транспортні доїзди (зокрема залізничний напрям Львів-Бескид), невисокі гори. Заселеність території доволі висока. Влітку походи є відносно безпечними, але через значну залісненість їх учасники можуть помилитися шляхом. Зимом можливі зсуви т. зв. «снігових дошок». У Славську діє Львівський гірський пошуково-рятувальний загін.

Найпопулярнішими маршрутами для учнівської молоді, що починаються в с. Тухля, є:

1) **На гору Маківку:** с. Тухля – с. Грабовець – г. Маківка (958 м) – с. Головецько. Маківка – одна із найвідоміших серед туристів вершин, місце запеклих боїв легіону УСС з російськими військами в 1915 р. На горі створено меморіальний військовий цвинтар. Загальна протяжність маршруту – 13 км. Висота виходу – 520 м. Найвища точка – 933 м. Тривалість цього маршруту – 5–6 год., складність – легка.

2) **На Кіндрат і Магуру:** с. Тухля – г. Менчул – г. Кіндрат (1 156 м.) – г. Матагів (1 217 м.) – г. Грунь (1 168 м.) – урочище Під Магурою – г. Магура (1 363 м.) – с. Либохора – с. Тухля. Тривалість маршруту – 2 дні, протяжність – 30 км, складність – середня.

3) **До могили князя Святослава:** відстань від залізничного вокзалу Тухлі до символічної могили князя Святослава (Сколе) складає близько 9,5 км (набір висоти 62 м), яку можна подолати орієнтовно за 2 год. пішохідної мандрівки. Складність маршруту – легка (рис. 1).

У 2019 р. відновлено пішохідно-велосипедний шлях № 505 с. Козьова-с. Тухля із відгалуженням на г. Маківка та ділянку транзитного велосипедного шляху № 12 «Франковими шляхами».

Рис. 1. Стенд у с. Тухля із позначенням туристичних шляхів його околицями. Фото автора – О. Стецюк (18.02.2023).

Об'єкти історико-культурної спадщини. Історія Тухлі тісно пов'язана з іменем відомого українського письменника Івана Франка. У центрі села є криниця, з якої за переказами пив воду Іван Якович; а також скульптурна композиція «Захар Беркут», пам'ятник Івану Франку (автор Анатолій Галян, рис. 2) та камінь, що за легендами є частиною тієї скелі, якою було перегороджено потік у повісті «Захар Беркут».

Рис. 2. Меморіальний комплекс, присвячений Івану Франку. Фото автора – О. Стецюк (18.02.2023).

Приватний «Історико-краєзнавчий музей Героїв Маківки» створив у 2012 р. місцевий мешканець Андрій Ткачик (член товариства «Пам'ять», волонтер, учасник АТО). У музейній експозиції представлено зброю та військовий інвентар часів I та II світової війни.

У центрі села височіє мурована церква Святого Миколая (належить до конфесії УГКЦ), споруджена на початку ХХ ст. за планами архітектора Василя Нагірного. Тут збереглися ікони, намальовані знаменитим українським художником Корнилом Устияновичем. У стіну храму вмуровано бронзову таблицю з прізвищами полеглих січових стрільців на горі Маківці.

Екскурсійні тури для школярів. Серед комбінованих автобусно-пішохідних екскурсійних турів у с. Тухля популярністю користується одноденний тур, пов'язаний із відвідування гори Маківка та оглядом історико-культурних пам'яток поселення, який пропонує турфірма «Відвідай» (м. Львів). Він передбачає: виїзд зі Львова о 08:00 – с. Тухля (музей Героїв Маківки) – г. Маківка (пішохідний перехід до вершини, Меморіальний військовий

цвинтар УСС, огляд карпатських панорам) – с. Тухля (обід, огляд церкви, монументу та меморіальної криниці) – повернення до 20:30 у Львів [15].

Доволі часто як один із пунктів туру в Сколівські Бескиди включають відвідування козячої ферми «Дві Катерини» із організацією дегустаційної програми. Наприклад, туристична компанія «Галіція-тур» зі Львова пропонує одноденну екскурсію «Панорама Карпат + козяча ферма «Дві Катерини»: Львів (9.00) – с. Волосянка (Захар Беркут) – с. Тухля (Козяча ферма «Дві Катерини») – Львів (20.30). Програма туру включає відвідування діючої ферми «Дві Катерини», де проводяться дегустації, майстер-класи (виготовлення бринзи, приготування їжі на вогнищі), продають сири, молоко та інші напої. Можна також взяти участь у догляді за тваринами – погодувати та подоїти кіз [16].

Висновки. Туристично-краєзнавчі подорожі виступають важливим підґрунтям для формування головних компетентностей сучасної учнівської молоді й є одним з важливих напрямів позашкільної освіти в Україні. Екскурсії рідним краєм вагомо сприяють національно-патріотичному вихованні молоді. Учасники мандрівок, ознайомлюючись із природно-географічними та історико-культурними особливостями краю, можуть брати участь у природоохоронних, краєзнавчих, дослідницьких проектах [17].

Краєзнавчо-туристичні мандрівки у гірські місцевості Українських Карпат, такі як с. Тухля з околицями, відіграють важливу роль у формуванні ключових компетентностей учнів молодших і старших класів. Зокрема, ці мандрівки розвивають компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій, у сфері екології, громадянські та соціальні компетентності, культурну компетентність. Варто також зазначити, що під час екскурсій рідним краєм у дітей пробуджується допитливість, з'являються нові ідеї та прагнення до пошукової діяльності, розвиваються вміння формулювати припущення та робити висновки на основі польових досліджень, пізнавати себе та довкілля.

Туристично-краєзнавча робота в школі спрямована не тільки на задоволення рекреаційних потреб дітей, але виступає важливим засобом підвищення рівня знань з різних дисциплін, і має носити систематичний та цілеспрямований характер. Дослідження особливостей краєзнавчо-туристичного потенціалу конкретних територій дозволяє вибрати найбільш ефективні форми роботи з молоддю (походи, тематичні екскурсії тощо), є важливим джерелом знань і сприяє всебічному розвитку дитини.

Література:

1. Курліщук І. І. Особливості використання педагогічного потенціалу освітнього туризму в сучасному українському шкільному середовищі // Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, філософії, педагогіки та історії]. Вип. 6, Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД», 2016, с. 116–122.

2. Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму: підручник. К. : Знання, 2013.
3. Мельничук М. Зейко В. Вікові та соціальні особливості туристичної активності школярів та молоді Волинської області // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Географія. 2018. Вип. 1 (44), с. 112–117.
4. Ткачук Л. М. Освітній туризм у світі й в Україні // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: Економіка, право, політологія, туризм: зб. наук. статей. К.: НАУ, 2010, вип. 2, с. 137–144.
5. Agyeman S., Cheng L., Kofi Alimo P. (2022). *Determinants and dynamics of active school travel in Ghanaian children*. Journal of Transport & Health, 24 (March 2022).
6. Packer J., Ballantyne R. (2002). Nature-based Excursions: School Students' Perceptions of Learning in Natural Environments. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 11(3). September 2002.
7. Mazurek-Kusiak A., Soroka A., Wojciechowska-Solis J. (2016). Znaczenie środowiska leśnego w rozwoju psychofizycznym polskiej młodzieży szkolnej. *Sylvan*, 160 (7): 609–616.
8. Ota T. (2013). A Study of School Trips to the Ise Jingu Shrine During the Prewar Showa Era Jimburn Chiri. *Human Geography*, Kyoto 65(4): 1–19, January 2013.
9. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
10. Верховна Рада України. «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді URL: <https://patriotua.org/pro-nas/>.
12. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. 12: [Szlupkiszki – Warłynka] / Red.: Chlebowski Bronisław, Sulimierski Filip, Walewski Władysław. – Warszawa, 1892. URL: http://dir.icm.edu.pl/pl/Sloownik_geograficzny/Tom_XII/587.
13. Gąsiorowski H. Przewodnik po Beskidach Wschodnich. Warszawa ; Lwów : Książnica-Atlas, 1933, t. 1. cz. 1: Bieszczady, XV.
14. Дитячі табори. Портал дитячих таборів в Україні і за кордоном. URL: <https://childcamp.com.ua/ua/camp/details/detskiy-lager-karpatske-levenya>
15. Туроператор «Відвідай». Тур «Там на горі на Маківці» URL: <https://vidviday.ua/pokhid-na-makivku>
16. ПП «Галіція-тур». Виїзна екскурсія «Панорама Карпат + козяча ферма «Дві Катерини». URL: <http://www.galicia-tour.lviv.ua/ua/p290>
17. Piankivska Liudmyla V. Social Support of the Individual in War Conditions: Ukrainian and International Experience. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology». Vol. 8. No. 2. 2022. P. 76–84. [https://doi.org/10.52534/msu-pp.8\(2\).2022.76-84](https://doi.org/10.52534/msu-pp.8(2).2022.76-84) URL: <https://pp-msu.com.ua/uk/journals/tom-8-2-2022/sotsialna-pidtrimka-osobistosti-v-umovakh-viyni-ukrayinsky-i-zarubizhny-dosvid>

References:

1. Kurlishchuk, I. I. (2016). Osoblyvosti vykorystannia pedahohichnoho potentsialu osvithnoho turyzmu v suchasnomu ukrayinskomu shkylnomu seredovyshchi [Peculiarities of using the pedagogical potential of educational tourism in the modern Ukrainian school environment]. *Humanitarnyy korpus: Zbirnyk naukovykh statey z aktualnykh problem filosofiyi, kulturolohii, filosofii, pedahohiky ta istorii – Humanitarian corpus: a collection of scientific articles on current problems of philosophy, cultural studies, philosophy, pedagogy and history* (V. 6), (pp. 116–122). Vinnytsia: TOV «Nilan – LTD» [in Ukrainian].

2. Shandor, F.F., & Kliap M.P. (2013). *Suchasni riznovydy turyzmu [Modern varieties of tourism]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
3. Melniichuk, M. V. & Zeiko, V. (2018). Vikovi ta sotsialni osoblyvosti turystychnoi aktyvnosti shkoliariv ta molodi Volynskoi oblasti [Age and social features of tourist activity of schoolchildren and youth of the Volyn region]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya Heohrafiya – Scientific notes of Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University. Series Geography*. 1 (44), 112–117 [in Ukrainian].
4. Tkachuk, L. M. (2010). Osvitniy turizm u sviti i v Ukraini [Educational tourism in the world and in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Instytutu mizhnarodnykh vidnosyn NAU. Seriya: Ekonomika, pravo, politolohiya, turizm: zb. nauk. Statei – Scientific Bulletin of the Institute of International Relations of NAU. Series: Economics, law, political science, tourism: coll. of science articles*, 2, 137–144. Kyiv: NAU [in Ukrainian].
5. Agyeman, S., Cheng, L. & Kofi Alimo, P. (2022). Determinants and dynamics of active school travel in Ghanaian children. *Journal of Transport & Health*, 24 (March 2022) [in English].
6. Packer, J., Ballantyne, R. (2002). Nature-based Excursions: School Students' Perceptions of Learning in Natural Environments. *International Research in Geographical and Environmental Education* 11(3). September 2002 [in English].
7. Mazurek-Kusiak, A., Soroka, A. & Wojciechowska-Solis, J. (2016). Znaczenie środowiska leśnego w rozwoju psychofizycznym polskiej młodzieży szkolnej. *Sylvan* 160 (7): 609-616. Retrieved from [in English].
8. Ota T. (2013). A Study of School Trips to the Ise Jingu Shrine During the Prewar Showa Era Jimburn Chiri. *Human Geography*, Kyoto 65(4): 1–19, January 2013 [in English].
9. Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity “Nova ukrainska shkola” na period do 2029 roku. Rozporiadzhennia KМУ vid 14 hrudnia 2016 r. № 988-r. [On the approval of the Concept of implementation of state policy in the field of general secondary education reform "New Ukrainian School" for the period until 2029. Decree of the CMU of December 14, 2016 No. 988-r]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada Ukrainy «Zakonodavstvo Ukrainy» [Verkhovna Rada of Ukraine «Legislation of Ukraine». Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
11. Ukrainskyi derzhavnyi tsentr natsionalno-patriotychnoho vykhovannya, kraieznavstva i turyzmu uchnivskoi molodi [Ukrainian State Center for National-Patriotic Education, Local Studies and Tourism of School Youth]. Retrieved from <https://patriotua.org/pro-nas/> [in Ukrainian].
12. Chlebowski, B., Sulimierski, F., & Walewski W. (Ed.) (1892). *Geographical dictionary of the Kingdom of Poland and other Slavic countries*. (Vol. 12). Warsaw, Szlurpkiszki-Warlynka. Retrieved from http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_XII/587 [in Polish].
13. Gasiorowski, H. (1933). *Guide to the Eastern Beskids*. Warsaw; Lviv: Ksiaznica-Atlas. (Vol.1. Part 1: Bieszczady Mountains) [in Polish].
14. Dytiachi tabory. Portal dytiachych taboriv v Ukraini i za kordonom [Portal of children's camps in Ukraine and abroad]. Retrieved from <https://childcamp.com.ua/ua/camp/details/detskiy-lager-karpatske-levenya/> [in Ukrainian].
15. Tur operator «Vidvidai» [Tour operator «Vidvidai». Tour «There on the mountain in Makivka»]. Retrieved from <https://vidviday.ua/pokhid-na-makivku> [in Ukrainian].
16. PP «Halitsiya-tur». Vyyizna ekskursiya «Panorama Karpat+kozyacha ferma «Dvi Kateryny» [PE «Galitsia-tour». Outing excursion «Panorama of the Carpathians + goat farm «Two Kateryna»]. Retrieved from <http://www.galicia-tour.lviv.ua/ua/p290> [in Ukrainian].

17. Piankivska Liudmyla V. Social Support of the Individual in War Conditions: Ukrainian and International Experience. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology». Vol. 8. No. 2. 2022. P. 76–84. [https://doi.org/10.52534/msu-pp.8\(2\).2022.76-84](https://doi.org/10.52534/msu-pp.8(2).2022.76-84) URL:<https://pp-msu.com.ua/uk/journals/tom-8-2-2022/sotsialna-pidtrimka-osobistosti-v-umovakh-viyni-ukrayinsky-i-zarubizhny-dosvid>